

Vlaams
Parlement

ingediend op **409** (2019-2020) – Nr. 1
6 juli 2020 (2019-2020)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Jo Brouns, Koen Daniëls,
Elisabeth Meuleman en Jan Laeremans

over de ervaringen van scholieren
met de coronacrisis
en hun verwachtingen voor de exitstrategie

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Jo Brouns, Loes Vandromme;
Jean-Jacques De Gucht, Sihame El Kaouakibi;
Stijn Bex, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Steven Coenegrachts;
Johan Danen, Gustaaf Pelckmans;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door de Vlaamse Scholierenkoepel	4
1.	Inleiding door Louis Notte, voorzitter VSK	4
2.	Getuigenissen van de scholieren	6
2.1.	Wannes Bijmens	6
2.2.	Sophia De Backer	6
2.3.	Corneel Claeys	7
2.4.	Andrea Guirgea	8
2.5.	Arwen Boulez	8
2.6.	Tibe Weyts.....	8
2.7.	An-Fa Cleynhens.....	9
2.8.	Kato Vanhooren.....	9
2.9.	Bavo Tielens	10
2.10.	Rania Fahi	11
II.	Bespreking.....	12
	Gebruikte afkortingen	18

Op 2 juni 2020 organiseerde de Commissie voor Onderwijs een hoorzitting over de ervaringen van scholieren met de coronacrisis en hun verwachtingen voor de exitstrategie. De Vlaamse Scholierenkoepel zorgde voor elf getuigenissen van scholieren over hun ervaringen en verwachtingen. Elke scholier sloot de getuigenis af met een vraag aan de commissieleden.

(Tijdens de vergadering waren alleen de commissievoorzitter en commissiesecretaris fysiek in de commissiezaal aanwezig. De vaste leden, plaatsvervangende leden en de toegevoegde leden van de commissie kregen de mogelijkheid om online aan de vergadering deel te nemen via het platform Zoom. Andere volksvertegenwoordigers konden alleen na motivering online aan de vergadering deelnemen.)

I. Uiteenzetting door de Vlaamse Scholierenkoepel

1. Inleiding door Louis Notte, voorzitter VSK

Louis Notte dankt de commissie voor de mogelijkheid om het perspectief en de stem van de scholieren te kunnen delen met het parlement.

De Vlaamse Scholierenkoepel is de officiële spreekbuis van alle Vlaamse scholieren. VSK organiseerde twee bevragingen. De eerste werd 1600 keer beantwoord, de tweede 2150 keer. Daarnaast werden ook heel wat individuele ervaringen en getuigenissen van scholieren verzameld over de manier waarop zij deze periode ervaren.

Louis Notte schetst dat afstandsonderwijs voor veel leerlingen erg wennen was en op elke school zag het er anders uit. Zelfs binnen een school waren er verschillen tussen de klassen. Hoewel er duidelijke richtlijnen waren vanuit de overheid, merkte VSK dat niet alle scholen zich daaraan hielden. Sommige leerlingen hadden een enorm hoge werkdruk, erg veel deadlines of kregen punten die meetelden voor het rapport, hoewel dat eigenlijk niet mocht.

Het werd ook duidelijk dat men als leerling redelijk machteloos staat. Voor een leerling is de stap naar de directie of het schoolbestuur om een probleem aan te kaarten redelijk groot. Leerlingen die de stap toch durven te zetten, konden gewoon afgewimpeld worden. Leerlingen waren dus overgeleverd aan de goodwill van hun school.

Ook praktisch was het niet gemakkelijk om afstandslernen te organiseren. Het leven van leerlingen thuis liet zich namelijk niet gemakkelijk in lesuren stoppen. Dan wordt het grote aantal leerlingen dat niet over het gepaste technologische materiaal beschikt nog buiten beschouwing gelaten. Veel leerlingen hadden ook geen geschikte en rustige werkplek om zich volledig te kunnen concentreren. De mate waarin ouders kennis en tijd hadden om te helpen, verschilde ook sterk van leerling tot leerling.

Maar niet alles is slechter, stipt de spreker aan. Sommige leerlingen gaven aan dat ze het afstandsonderwijs veel leuker vinden dan het gewone contactonderwijs. De leerlingen hebben meer autonomie, kunnen hun eigen tempo bepalen, meer tijd investeren in wat ze moeilijk vinden en minder in wat gemakkelijk gaat en de eigen pauzes bepalen. Dat zijn enkele van de vele voordelen die VSK te horen kreeg.

Hopelijk kunnen de scholen ervoor zorgen dat de goede aspecten van het afstandsonderwijs zeker niet verloren gaan als alles normaliseert en dat lessen worden getrokken uit deze crisis.

Nu scholen geen keuze hadden, konden ze toch plots innoveren. De Vlaamse Scholierenkoepel hoopt dat de scholen inzien hoe het kan en dat ze de innovaties bestendigen.

VSK denkt aan de mogelijkheid om contactonderwijs en afstandsonderwijs of zelfstandig leren en lessen op school te blijven combineren en dat leerkrachten digitaal met elkaar blijven afstemmen om de werklast voor leerlingen haalbaar te houden.

Uiteraard missen de meeste leerlingen het sociaal contact en hun klasgenoten, merkt Louis Notte op, en vinden ze het veel moeilijker om vragen te stellen en uitleg te vragen aan de leerkrachten. Daarom geven de meeste leerlingen aan dat ze beter leren via het contactonderwijs en ze graag terug naar school gaan, mits het voldoende veilig is.

Louis Notte is tevreden dat VSK aanwezig kon zijn bij het vorige sociaal overleg en dat er werd geluisterd naar de vraag naar duidelijkheid voor de leerlingen over de terugkeer naar school en de eindevaluatie.

De spreker hoopt dat de scholen snel duidelijk communiceren of leerlingen dit jaar nog naar school moeten en hoe ze op het einde van het jaar geëvalueerd zullen worden. Deze periode zorgt voor heel veel stress en onzekerheid. Al iets meer weten, zal dat beperken.

Louis Notte noemt het positief dat in de communicatie naar de scholen werd benadrukt dat leren belangrijker is dan evalueren. Eigenlijk is dat altijd zo, maar in deze periode nog net iets meer dan anders. Hij vraagt om de resterende tijd te gebruiken om na te gaan hoe het staat met de leerlingen, zowel wat betreft welbevinden, op sociaal vlak als inzake leren. Nu nog examens organiseren, is volgens de Vlaamse Scholierenkoepel geen goede manier om dit te bekijken, zeker niet voor leerlingen die nog maar enkele dagen naar school moeten.

VSK hoopt dat alle scholen goed beseffen dat het einde van het jaar voor de leerlingen om meer gaat dan het al dan niet naar het volgende jaar gaan. Veel leerlingen moeten een goede studiekeuze maken voor het volgende jaar. Scholen moeten dus tijd maken om met de leerlingen te praten over de studiekeuze. Het zou goed zijn dat leerlingen nauwer worden betrokken bij de klassenraad dan gewoonlijk. Het moet voor de leerlingen duidelijk zijn waar ze goed in zijn en op welke vlakken ze bijgespijkerd moeten worden. Goede feedback is belangrijk en niet enkel een A-, B- of C-attest.

Zomerscholen kunnen heel nuttig zijn voor sommige leerlingen, stipt Louis Notte aan. Hij hoopt dat inspanningen worden geleverd om de leerlingen te bereiken die de zomerscholen echt nodig hebben. VSK hoopt dat scholen volgend schooljaar niet enkel verwijzen naar de zomerschool die ze aan leerlingen adviseerden als blijkt dat sommige leerlingen die zomerschool niet wilden of konden volgen. Zomerscholen zijn nog steeds vrijblijvend. Het echte inhaalwerk moet tijdens het schooljaar gebeuren. De spreker hoopt dat op het einde van dit schooljaar leerlingen nog het voordeel van de twijfel krijgen om toch naar het volgende jaar te kunnen overgaan.

Deze crisis heeft volgens de Vlaamse Scholierenkoepel nog maar eens duidelijk gemaakt hoe groot de verschillen in kansen zijn tussen leerlingen. Er moet blijvend gewerkt worden aan gelijke kansen. Het werd duidelijk dat scholen konden innoveren en experimenteren als het moet. VSK hoopt dat na de coronacrisis scholen niet gewoon terug naar 'normaal' overschakelen, maar zaken hebben geleerd. Dit is het ideale moment om na te denken over de manier waarop het onderwijs is georganiseerd.

Louis Notte benadrukt nog dat bij het gesprek altijd de leerlingen zelf betrokken moeten zijn. De afgelopen maanden hadden ze soms het gevoel dat ze zowel op school als door de politiek niet echt gehoord werden en dat vergeten werd om aan de leerlingen te vragen hoe ze alles ervoeren en wat ze nog nodig hadden. Deze hoorzitting is een goed begin om aan echte inspraak voor leerlingen te werken.

Louis Notte wil graag weten hoe de commissieleden ervoor gaan zorgen dat in de toekomst scholieren betrokken blijven bij alle belangrijke beslissingen.

2. Getuigenissen van de scholieren

2.1. Wannes Bijmens

Wannes Bijmens zit in het vijfde jaar Handel in buso-school Sint-Lodewijk. Hij vertelt over zijn ervaringen tijdens de coronacrisis op een internaat. Op internaat, zeker in een buso-school, is de band tussen leerlingen en personeel heel sterk, want mensen begrijpen elkaar op een andere manier dan in het niet-buso-onderwijs.

Die connectie ontbreekt nu en daar wordt ook niet over gesproken. Het internaat is voor Wannes Bijmens een tweede thuis. Hij is daar vijf dagen op zeven en mist enorm de mensen rondom hem, want zij begrijpen hem en in zijn thuisstad kent hij niemand. Het is dus heel eenzaam tijdens de coronacrisis.

Door de maatregelen verandert zijn planning constant, waardoor de stress vergroot en alles ongestructureerd wordt. Als de structuur wegvalt en alles constant verandert, is het moeilijk om te focussen op wat wanneer moet gebeuren. Het lessenrooster verandert bijna elke dag, wat voor de spreker heel moeilijk is om te volgen. Hij heeft dan ook geen zicht meer op de in te dienen taken.

De spreker meent dat er vooral gecommuniceerd wordt naar de ouders en niet naar de leerlingen zelf. Hij betreurt dat, want leerlingen zitten met heel veel vragen. Ouders weten daar wel een antwoord op, maar communiceren hierover niet altijd.

Wannes Bijmens vraagt wat de commissie kan doen om leerlingen informatie te geven over de toekomst van het onderwijs na juni.

2.2. Sophia De Backer

Sophia De Backer zit in het vijfde leerjaar Humane Wetenschappen in het college Onze-Lieve-Vrouw-ten-Doorn in Eeklo en vertelt hoe het vandaag voor haar moeilijker is om leerstof te verwerken. Voor de coronacrisis verliep het verwerken van leerstof in vier stappen: leerstof aangereikt krijgen door leerkrachten, herhaling in een volgende les, een toets plannen en ervoor leren, en nabespreking van de toets in de klas met feedback voor de leerling.

Leerkrachten doen heel erg hun best, maar door tijdsgebrek worden die stappen niet meer gevolgd. Sophia De Backer heeft het gevoel dat het nu al moeilijker is om leerstof grondig te verwerken en vreest dat het volgend schooljaar moeilijker zal zijn om die leerstof op te rakelen.

De voorbereiding op het laatste jaar verloopt niet vlot. Formules die volgend schooljaar nog gekend moeten zijn, blijven moeilijker hangen. De voorbije jaren had zij er baat bij dat leerkrachten duidelijk aangaven wat zeker het volgende jaar terug zou komen of voorstelden om een aantal zaken tijdens de zomervakantie te bekijken. Dat ontbreekt op dit moment.

Zij ziet ook een positief aspect van de crisis. Enkele maanden geleden was zij betrokken in een licht auto-ongeluk, maar door de omstandigheden kon ze veel tijd investeren in de revalidatie.

Sophia De Backer is bang dat ze volgend schooljaar niet mee zal kunnen en ze stipt aan dat veel van haar vrienden dat gevoel ook hebben.

Welke acties zal en kan de commissie ondernemen om ervoor te zorgen dat leerlingen volgend jaar niet achterblijven doordat ze de leerstof in deze periode moeilijker verwerken?

2.3. Corneel Claeys

Corneel Claeys zit in het zesde jaar Wetenschappen-Wiskunde op het Oscar Romero-college in Dendermonde. Hij bedankt vooreerst de commissie voor de mogelijkheid voor de scholieren om hun mening te verkondigen. Dit is voor hem zowat de eerste keer tijdens de tien weken lockdown dat hij het gevoel heeft, gehoord te worden.

Hij mag zelf opnieuw naar school gaan en moet geen examens meer afleggen, maar deze twee zaken waren voor hem niet het grote stresspunt tijdens de lockdown. De zorgen van Corneel Claeys begonnen op 13 april 2020, toen bleek dat het toegangsexamen arts/tandarts verplaatst zou worden, maar ook decentraal en digitaal zal plaatsvinden.

Dat was een hele verandering die zorgde voor veel vragen. Hoe digitaal zal alles verlopen? Waar zal hij de proef moeten afleggen? Wanneer zullen de resultaten bekend zijn? Op al die vragen kwamen in het begin weinig antwoorden.

Al een heel jaar bereidt hij zich voor op het examen en dat zorgt al voor veel stress. Maar die stress zal nu enkel nog langer aanhouden en nog groter worden door alle onzekerheid. Stilaan werden wel een aantal zaken duidelijk, maar hij bleef zich zorgen maken.

Hij hoorde ook dat veel andere jongeren vragen hadden en hun mening wilden laten horen. Corneel Claeys maakte een enquête en bevroeg zoveel mogelijk deelnemers naar hun mening bij de aanpassingen. De respons was groot en hij heeft de resultaten afgeleverd bij de minister, het ministerie en de examencommissie.

Hoe komt het dat een dergelijk initiatief van jongeren moet komen? Waarom moeten jongeren zo veel moeite doen om nog maar een sprankeltje hoop te krijgen dat hun mening gehoord zal worden?

Het zijn bizarre tijden en iedereen moet zich aanpassen aan de vele veranderingen. Maar daarbovenop nog eens drastisch ingrijpen op het toelatingsexamen voor arts en tandarts was voor Corneel Claeys een brug te ver. Het ging om zijn toekomst, waar hij een jaar en nu nog een zomer voor moet opgeven. Er werd zo veel veranderd zonder dat iets werd gevraagd aan de scholieren, beklemtoont hij.

Hij is ervan overtuigd dat in de examencommissie veel capabele mensen zitten, maar het zijn geen jongeren. Het zijn intelligente proffen die een zo goed mogelijk examen opstellen, maar er niet aan zullen deelnemen. Kunnen zij inschatten wat de impact is van deze veranderingen op de deelnemers? Corneel Claeys denkt van niet, maar dat hoeft niet van hen verwacht te worden. Hij roept op om jongeren die al hebben deelgenomen aan het toegangsexamen of dat van plan zijn, mee te laten denken over de veranderingen. Er wordt veel gezegd dat de jonge generatie de toekomst is, maar voor iemand als hij, die ervan droomt om dokter te worden, werd de toekomst plots nog onzekerder dan die al was.

Hoe wil de commissie ervoor zorgen dat bij dergelijke drastische beslissingen ook jongeren worden gehoord, ook in crisistijden?

2.4. Andrea Guirgea

Andrea Guirgea volgt deeltijds onderwijs aan de Spectrumschool in Deurne. Haar ervaringen zijn positiever dan die van haar voorgangers. De communicatie met de school was steeds heel goed, de band met de leerkrachten is sterk en de leerlingen worden bij veel zaken betrokken.

Aangezien zij normaal gezien maar twee dagen per week les heeft, waren de onlinelessen gemakkelijker te organiseren.

Nu de fysieke lessen terug gestart zijn, worden alle regels goed nagevolgd, waardoor zij zich ook veilig voelt. Er zitten maar drie leerlingen in de klas.

Andrea Guirgea vond de onlinelessen een goede oefening om te leren zelfstandig te werken. Het is de eigen verantwoordelijkheid om de deadlines te halen.

Volgend jaar zit zij in het laatste jaar en vraagt zich af wat zal gebeuren met de scholieren die moeten afstuderen, indien de scholen opnieuw zouden moeten sluiten. Zij studeert horeca en werkt drie dagen per week, wat werken moeilijker maakt.

2.5. Arwen Boulez

Arwen Boulez is 18 jaar en zit in het vierde jaar Jeugdzorg. Zij is gedurende haar schoolloopbaan twee jaar verloren en heeft nu een ondersteuner die haar helpt omdat ze het door DCD moeilijk heeft met plannen en structuur.

Tijdens de coronacrisis kreeg zij plots veel vrijheid en merkte dat ze best zelfstandig was en voor veel structuur kon zorgen. Zij heeft wel nog onlinecontact met de ondersteuner, maar die is eigenlijk overbodig geworden, wat zij als zeer positief ervaart voor eventuele verdere studies.

Arwen Boulez is zeer actief in het verenigingsleven en zeer sociaal. Het was dus moeilijk om geen mensen meer te zien en ook het sociaal contact op school miste ze sterk.

Vorig jaar zat zij in een heel diverse school, waarbij van de meerderheid van de leerlingen de thuistaal niet het Nederlands was. De meeste van deze jongeren die ze nu nog spreekt, hebben het heel lastig in deze situatie, omdat zij het Nederlands moeilijk beheersen. Is er een plan zodat deze jongeren, als ze terug naar school gaan, de verloren leerstof kunnen inhalen met voldoende ondersteuning?

2.6. Tibe Weyts

Tibe Weyts is vierdejaarsscholier Sociale en technische wetenschappen in Sancta Maria in Leuven. Hij deelt zijn ervaringen als ADHD'er.

Concentreren is heel moeilijk in een omgeving waar er lawaai is. Het overzicht dat hij normaal gezien heeft – en dat rust in zijn hoofd brengt – door de agenda op Smartschool, de agenda op papier en de planning die de leerkrachten meegeven, ging nu verloren. Alle deadlines stonden op een andere plaats, waardoor hij moeilijk kon volgen. Hij vreest dan ook dat hij een aantal taken over het hoofd heeft gezien. Misschien wordt hij daarover dan aangesproken en moet hij op het einde van het jaar nog een aantal taken maken.

Ook de ondersteuning waar hij normaal gezien op kan rekenen en de hulpmiddelen die de school aanbiedt, zijn weggefallen. Stress is nooit goed voor mensen die medicatie nemen, zegt Tibe Weyts. Hij heeft nu dan ook meer last van bijwerkingen. Het aantal uren bij de psycholoog is wel sterk gestegen. Hij heeft meer last van waanbeelden en paranoia, vooral veroorzaakt door de stress.

Hoe zal de commissie ervoor zorgen dat er meer onderscheid wordt gemaakt tussen de leerlingen, want elke leerling heeft zijn eigen noden en talenten? Dat is nu verdwenen door de generieke maatregelen, maar zowel voor leerlingen met een leerstoornis in het gewoon onderwijs als voor leerlingen in het buitengewoon onderwijs zijn specifieke maatregelen nodig.

2.7. An-Fa Cleynhens

An-Fa Cleynhens volgt het vijfde leerjaar Wetenschappen-Wiskunde aan Sancta Maria in Leuven.

De onzekerheid is voor haar het meest irritante aan de situatie. Zij heeft veel vragen waar momenteel geen antwoord op kan komen, en dat zorgt voor veel stress. Eigenlijk is het afstandsonderwijs gewoon een experiment. Zij is helemaal niet zeker welke impact dat zal hebben op haar verdere schoolloopbaan en verdere leven.

Studeren thuis is ook niet gemakkelijk. Zij moet de studies combineren met extra huishoudelijke taken en de zorg voor grootouders. Ook het verwerken van de leerstof gebeurt door iedereen anders. An-Fa Cleynhens moet meer uitgedaagd worden, terwijl klasgenoten verdrinken in het huiswerk.

Het verlies aan motivatie is ook belangrijk, want momenteel is school een lijstje van te maken taken, ook omdat er lange tijd geen zekerheid was over de evaluaties. Volgens de minister zouden examens een oplossing zijn, maar dat vindt An-Fa Cleynhens niet eerlijk, want de kansen en de manier waarop men kan studeren, zijn niet gelijk. Een slechte wifconnectie volstaat om de livesessie te missen.

Depressies en het gevoel van eenzaamheid nemen ook toe. Er is weinig contact met klasgenoten en sociale media vervangen dat niet. De stap om een bericht te sturen naar iemand is voor sommigen ook te groot. Daardoor kan het gevoel ontstaan heel alleen te zijn en niet op hulp te kunnen rekenen.

An-Fa Cleynhens heeft ook soms een gevoel van zinloosheid, want zij is niet altijd in staat om iets productief te doen met haar extra tijd. Het is moeilijk om zich ertoe te dwingen iets zinvol te doen.

Als de scholen opnieuw opengaan, zou zij het appreciëren als rekening wordt gehouden met de leerling en het begrijpen van de leerstof in plaats van evaluaties. Het reduceren van een persoon tot een behaald punt is niet aan te raden, meent de spreker, zeker niet nu de scholieren zo veel aan hun hoofd hebben.

Is het mogelijk om toch een afscheidsmoment te creëren, ook voor kleine scholen die dat niet op school kunnen organiseren?

2.8. Kato Vanhooren

Kato Vanhooren zit in het vijfde jaar Schoonheidsverzorging in Oostende, een tso-richting. Zij vindt naar school gaan heel moeilijk met de getroffen maatregelen. In de praktijklessen moeten de leerlingen met elkaar werken, terwijl ze op de speelplaats afstand moeten houden. Ze krijgen geen pauzes en mogen 's middags niet naar buiten gaan, maar in de praktijklessen – zonder handschoenen of

mondmaskers, want dat is niet mogelijk bij gelaatsverzorging – komen de leerlingen wel volop in contact met elkaar.

Kato Vanhooren maakt zich daar wel zorgen over. Leerlingen zijn vooral dragers van het virus, maar ze kunnen wel bijvoorbeeld hun ouders besmetten.

Er is bij de beslissingen vooral gekeken naar de praktische kant en voor grote scholen is het ook supermoeilijk om alles te organiseren, maar ze vindt het jammer dat er nooit echt tijd is genomen om naar de leerlingen te luisteren.

Naar school gaan is op dit moment helemaal niet aangenaam. De leerlingen moeten met handschoenen en mondmaskers rondlopen en hebben geen contact met andere klassen. Zij noemt de sfeer in haar klas heel bedrukt, wat nu, zonder contact met andere scholieren of de buitenwereld, ook weegt op de mentale gezondheid. Kato Vanhooren probeert alles positief te bekijken, want het zijn maar twee dagen per week, maar de nood aan andere contacten en conversaties is groot.

Het lijkt alsof alles beslist is in functie van het aso en weinig is stilgestaan bij praktijkvakken. Hoe komt het dat de indruk ontstaat dat alles is beslist in functie van het aso?

2.9. Bavo Tielens

Bavo Tielens is zeventien jaar en zit in het vijfde jaar Sportwetenschappen-Wielrennen. Hij heeft nu veel meer tijd om te trainen en kan langere trainingssessies houden, wat voorheen niet mogelijk was.

Toen hij en zijn vrienden te horen kregen dat de scholen zouden sluiten, maakten ze allerlei plannen en namen het eigenlijk niet zo serieus. Maar die plannen werden snel de kop ingedrukt. Ze kregen het bericht van de school dat tot aan de paasvakantie de leerstof herhaald zou worden. Zijn school nam snel het initiatief om een alternatief lesrooster op te stellen, wat een grote steun was gedurende de eerste weken. Zijn broer daarentegen had het gevoel dat er complete chaos was op zijn school. Door de leerkrachten werden allerlei taken gegeven zonder rekening te houden met elkaar, de haalbaarheid en deadlines.

Na de paasvakantie werd gestart met preteaching. Het gezin van Bavo Tielens had op dat moment één computer en geen tablet. Zijn ouders hadden een laptop van het werk, maar dan ontstond het probleem dat hijzelf en zijn broer op hetzelfde moment livelessen konden hebben. Zijn ouders hebben de dag voor de preteaching zou starten een tweede computer gekocht. Gelukkig was dat financieel mogelijk, maar dat is niet voor iedereen het geval. In het gezin van een vriend van hem zijn er vier kinderen die op hetzelfde moment livelessen hebben en er worden punten gezet op de aanwezigheid bij die livelessen. Bavo Tielens vindt dat niet kunnen, want als de wifi wegvalt, kan men de les niet volgen.

Zijn vriend kan bepaalde livelessen niet volgen omdat hij geen computer heeft. De school heeft een initiatief genomen en een computer aangeboden, terwijl de politiek duidelijk had gecommuniceerd dat computers aangeboden zouden worden aan leerlingen voor wie dit noodzakelijk was.

Als leerlingen tijdens de livelessen vragen stellen over de heropstart en het al dan niet plaatsvinden van examens, antwoorden de leerkrachten steeds dat ze even weinig weten als de leerlingen en alles via het nieuws moeten vernemen. Bavo Tielens vindt het vreemd dat leerkrachten niet rechtstreeks worden geïnformeerd.

Zijn broer weet ondertussen een week dat hij weer een aantal dagen naar school moet, maar Bavo weet nog steeds niks. Zullen er examens zijn? Moet hij terug naar school? De school heeft nog niks laten weten.

Vrienden kregen eerst te horen dat ze wel naar school moeten, dan weer niet en uiteindelijk toch. Zij zouden geen examens hebben maar ijkingsproeven. Er werd niet uitgelegd wat die ijkingsproeven inhouden, dus de verwarring werd enkel groter. Bavo Tielens vindt het niet verantwoord dat begin juni nog steeds niets is geweten over het vervolg van het schooljaar.

Door de onwetendheid voelt hij zich slecht en ervaart hij stress. Dat kan gedeeltelijk geneutraliseerd worden door de trainingen, maar dat is niet genoeg. Hij merkt dat veel leerlingen mentaal lijden onder de situatie.

Wat zal de commissie bij een volgende lockdown doen zodat het mentaal minder zwaar is voor leerlingen?

2.10. Rania Fahi

Rania Fahi volgt het vijfde jaar Wetenschappen-Wiskunde aan het Klein Seminarie in Roeselare.

In het begin vond ze het afstandsonderwijs heel lastig, aangezien direct werd gestart met de nieuwe leerstof. Ook de gedachte dat zij alles aan zichzelf zou moeten aanleren, was angstaanjagend. De eerste week werd ze gebombardeerd met taken en toetsen van leerkrachten die er zeker van wilden zijn dat de leerlingen bezig waren met hun lessen in plaats van in vakantiemodus te vervallen. Leerkrachten en leerlingen gingen daarop in dialoog, waarna een goede regeling werd uitgewerkt.

Rania Fahi is blij dat de coronacrisis haar ook zelfstandigheid heeft bijgebracht. Doordat sommige leerkrachten geen opdrachten gaven, heeft ze aan zichzelf bewezen dat ze verantwoordelijk genoeg is om zelfstandig te werken op lange termijn, zonder dat dat nodig was voor een toets of taak.

Een van de nadelen bij het onderwijs in coronatijden is de ongelijkheid op school. De vrijheid van de scholen is belangrijk, maar inzake toetsen en taken zorgt dat voor grote chaos en frustratie bij de leerlingen. Eindtoetsen geven, is volgens Rania Fahi nu niet relevant en ze werken zeer demotiverend. Volgens de minister zijn examens nodig om jongeren nog te motiveren om te leren. Deze redenering wordt door heel wat scholen gevolgd, maar ze maakt de spreker eerder teleurgesteld, gestrest en boos, alsof de angst voor een slecht rapport de enige mogelijkheid is om leerlingen aan het leren te krijgen.

Het is misschien doeltreffend, maar totaal niet het doel van het onderwijs, meent Rania Fahi. Examens geven, is natuurlijk gemakkelijker dan zich afvragen hoe leerlingen echt geboeid en gemotiveerd worden om verder te gaan met de leerstof, of om eens te luisteren naar de leerlingen en te vragen wat zij nodig hebben om gemotiveerd te blijven. Gelukkig zoeken sommige scholen wel alternatieven om leerlingen te motiveren, los van testen.

Deze situatie zorgt evenwel voor een ongelijke situatie tussen de leerlingen. Sommigen hebben helemaal geen evaluaties meer, sommigen nog één of twee, en andere – zoals de spreker – hebben er nog dertien. Een eenduidige richtlijn zou handiger geweest zijn.

Door alle stress kunnen leerlingen moeilijker leren. Aangezien ze minder leren dan ze zouden willen, ontstaat nog meer stress en gaat de mentale gezondheid achteruit.

Waarom wordt de beperkte tijd die er nog is niet gebruikt om na te gaan hoe de leerlingen er voorstaan, te bespreken hoe ze zich voelen en samen naar de toekomst te kijken?

Er moet vooral worden gekeken naar wat de leerlingen nodig hebben om, samen met de school, de extra uitdagingen die de coronacrisis met zich heeft meegebracht aan te pakken.

Dat zijn volgens de spreker de echte vragen die scholen nu moeten stellen aan de leerlingen, en die passen niet op een examenblad.

Hoe zal de commissie ervoor zorgen dat er goed gecommuniceerd zal worden met de leerlingen aan het begin van het volgende schooljaar, zodat zij enige inspraak hebben over de belangrijke keuzes voor hun toekomst?

II. Bespreking

Karolien Grosemans heeft in veel getuigenissen gehoord dat leerlingen het gevoel hebben minder betrokken te worden en dat er nood is aan meer communicatie naar de leerlingen. Daarnaast kwam het verschil tussen leerlingen vaak terug. Sommige leerlingen kunnen gemakkelijk zorgen voor structuur en kunnen goed plannen, terwijl dat voor andere moeilijk is, en met deze verschillen wordt te weinig rekening gehouden.

Jean-Jacques De Gucht beaamt dat er een gevoel is dat leerlingen te weinig betrokken worden. Het is belangrijk dat leerlingen dat ook kunnen uiten. Ook over de uitzichtloosheid en het mentale welzijn ging het dikwijls in de getuigenissen. Iedereen heeft het tijdens de lockdown moeilijk gehad, maar leerlingen die extra structuur nodig hebben des te meer.

Het lid uit zijn waardering voor de jongeren die daar open over durven spreken. De manier waarop mensen nu met elkaar moeten omgaan, is ongezien. Hij begrijpt ook de frustratie van leerlingen over de verschillende regels die gelden op de speelplaats en voor praktijklessen. Dat zorgt toch voor een gevoel van onveiligheid en machteloosheid.

Als opnieuw een verstrenging van de maatregelen zou nodig zijn, moet veel meer aandacht gaan naar communicatie. Het is begrijpelijk dat niet alles even vlot is verlopen, want het was de eerste keer dat een dergelijke crisis zich voordeed, maar het beleid moet zich bewust zijn van de druk op de leerlingen.

Om de communicatie in stand te houden, stelt Jean-Jacques De Gucht voor om na afloop van het schooljaar een nieuwe hoorzitting te organiseren. Dan kan ook ingegaan worden op de examens en de evaluatie. Daaruit kunnen dan lessen worden getrokken voor een eventuele opstoot van het virus in het najaar. Zeker in de donkere maanden is het psychologisch welbevinden een belangrijk aandachtspunt, stelt de spreker.

Loes Vandromme schetst dat iedereen vertrekt vanuit het eigen referentiekader om een situatie te belichten. Het was interessant om scholieren vanuit diverse perspectieven aan het woord te horen. Het is ook niet gemakkelijk om één lijn te trekken. Sommige leerlingen geven aan dat de autonomie voor hen een meerwaarde was, terwijl andere net zeggen dat de vrijheid voor hen een drempel was.

Hoe kunnen de scholieren, vanuit die diverse invalshoeken, gerichte adviezen geven aan het beleid?

Het lid meent dat het vooral belangrijk is dat de scholieren gehoord worden. Hoewel dit decretaal vastligt, gebeurt dat in de praktijk blijkbaar niet altijd.

Ze vindt het positief om de scholieren ook in de toekomst te horen over de manier waarop de inspraak in het beleid georganiseerd kan worden.

Sinds de start van de coronacrisis heeft de spreker benadrukt dat 1 september wellicht veel belangrijker wordt dan ooit tevoren. Zij ziet mogelijkheden bij de zelfevaluatie door leerlingen en de inschatting van wat ze goed of minder goed kunnen.

Het is ook van belang om leerkrachten sterker te maken in het differentiëren. Een klas van twintig leerlingen begeleiden op het individuele niveau van elke leerling is een huzarenstuk.

In deze crisis hebben scholen het beste van zichzelf gegeven om te innoveren en met de ICT-mogelijkheden aan de slag te gaan. Waar zien de scholieren nog mogelijkheden voor scholen om stappen vooruit te zetten in het gebruik van ICT?

Jo Brouns zegt dat iedereen vanuit de eigen ervaringen naar de crisis kijkt. België mag fier zijn op de wetenschappers, dokters en virologen en heeft het goed gedaan als op wereldvlak een vergelijking gebeurt.

Maar wie kritisch is – en dat moet men volgens het lid zijn – stelt vast dat de communicatie veel beter kon. Een eenduidige, verstaanbare communicatie voor alle Belgen ontbrak soms.

Er zijn heel grote verschillen tussen scholen, maar ook binnen de scholen. Het is belangrijk om te zorgen voor eenduidige maatregelen en communicatie, zodat iedereen weet waar hij of zij aan toe is, meent de spreker.

De grote onderwijsvrijheid heeft nu soms nadelen. Het is vaak interessanter – leert zijn ervaring als burgemeester – om vanuit Brussel duidelijke richtlijnen te krijgen die voor iedereen hetzelfde zijn. Bij het beheren van de crisis had ook inzake onderwijs de communicatie soms iets strakker mogen zijn.

Dat leeft ook bij de scholieren, stelt *Jo Brouns* vast, en dat moeten de beleidsmakers meenemen voor de toekomst: zeker in een crisis zijn eenduidige maatregelen voor alle scholen nodig.

Zeker in tijden van crisis moet iedereen weten waar hij of zij aan toe is. De school staat voor het lid symbool voor de structuur die iedereen elke dag nodig heeft. Als het principe 'samen school maken' geldt, moet dat ook gelden in tijden van crisis. Dan moet er in de eerste plaats geluisterd worden naar hoe de situatie wordt ervaren.

Een moment organiseren op het einde van het schooljaar om de moeilijke periode af te sluiten, is volgens *Jo Brouns* belangrijk, ook om al naar volgend schooljaar te kijken en zorgen weg te nemen. De eerste opdracht in september zal erin bestaan te kijken waar alle leerlingen staan. Als dat nu al duidelijk is, kunnen de leerlingen met een gerust gemoed en zonder stress aan het nieuwe jaar starten.

Er moeten volgens *Jo Brouns* ook lessen worden getrokken uit de ervaringen met het onlineafstandsonderwijs. Digitaal verbonden zijn, is belangrijk en zal alleen maar belangrijker worden. Maar voor de verdere digitalisering van het onderwijs is de infrastructuur essentieel, stipt de spreker aan.

Hij wenst iedereen succes tijdens de volgende periode en acht het opportuun om dit soort overleg te blijven organiseren.

Hannelore Goeman vond de getuigenissen enorm interessant. Zij heeft een aantal positieve zaken onthouden, zoals het feit dat voor een aantal scholieren het afstands-onderwijs zorgde voor meer autonomie en zelfstandig leren werken stimuleerde. Maar daarnaast zijn er veel zaken die beter kunnen en moeten.

Het is van belang dat scholieren en politiek samen lessen trekken uit wat is misgelopen en wat verbeterd kan worden. Ook de spreker heeft gemerkt dat communicatie een werkpunt is. Ze noemt het hallucinant dat er nog steeds leerlingen zijn die niet weten wat er de volgende weken zal gebeuren, of er examens zijn of niet.

De communicatie moet ook in twee richtingen gaan. De eerste weken zorgden de superenthousiaste leerkrachten eigenlijk voor te veel werk, zeggen sommige leerlingen. Dat zou op dat moment bespreekbaar moeten zijn voor de leerlingen, meent *Hannelore Goeman*.

Op langere termijn is er nog veel werk op het vlak van leerlingenparticipatie. Dat gaat volgens de spreker om meer dan een leerlingenraad. Ook in de lerarenopleiding moet aandacht zijn voor het belang van een open klimaat in de klas, waarbij leerlingen zich op hun gemak voelen om vragen te stellen.

De beleidsmakers hebben natuurlijk geen glazen bol om te zien hoe volgend schooljaar zal starten, maar de commissie pleit er sterk voor om dat goed voor te bereiden. Een crisis als deze is ongezien, dus het is altijd een beetje improviseren. Maar dat mag volgend schooljaar niet meer gebeuren.

Het is voor *Hannelore Goeman* van belang dat bij het begin van het schooljaar twee tot drie maanden tijd wordt genomen om te remediëren op maat. Leerkrachten moeten samen met elke leerling apart kijken waar hij of zij staat en hoe het wordt aangepakt, want de voorbije maanden waren voor iedereen anders.

Vanaf het begin van volgend schooljaar moet er volgens de spreker een manier van werken worden gevonden zodat alle leerlingen minstens een paar dagen per week naar school kunnen. Een veilige manier om alle leerlingen naar school te laten gaan, is belangrijk om meerdere redenen. *Hannelore Goeman* wijst op het belang van structuur voor veel leerlingen en het contact met medeleerlingen, wat van belang is voor zowel het mentaal welzijn als de motivatie. Er is dan ook ondersteuning van de leerkrachten, wat op afstand altijd moeilijker is. Ook voor kinderen die thuis geen Nederlands spreken is het belangrijk dat er contactmomenten zijn met leerkrachten en leerlingen. In het programma moet speciale aandacht gaan naar lezen.

Het educatieve aanbod van de VRT wordt door de spreker positief onthaald, maar zij ziet nog meer mogelijkheden, waarbij ze verwijst naar het heel diverse BBC-aanbod in het Verenigd Koninkrijk.

Digitalisering is volgens het lid cruciaal, want het is niet eerlijk dat bepaalde leerlingen de voorbije periode geen gebruik konden maken van een computer. Dan is het natuurlijk niet mogelijk om bij te blijven. Het project om laptops te verspreiden, was positief, maar de getuigenissen illustreren dat het niet voldoende is. De overheid moet blijvend investeren in digitalisering.

Voor de praktijklessen in bijvoorbeeld het tso was het zoeken. *Hannelore Goeman* heeft het gevoel dat gezocht is om praktijkvakken op een veilige manier te organiseren. Dat is niet altijd evident. Het is van belang dat scholieren daarover in overleg kunnen blijven met de school, zodat alles veilig georganiseerd kan worden.

De meeste leerkrachten zijn er zich volgens Hannelore Goeman heel goed van bewust hoe moeilijk de voorbije periode voor veel leerlingen was en zullen geen gewone examens organiseren. De leerkrachten kennen hun leerlingen en kunnen een evaluatie maken zonder dat daar normale examens voor nodig zijn.

Hannelore Goeman steunt de suggestie om na het einde van het schooljaar opnieuw te overleggen met de scholieren, onder andere over het verloop van de evaluatie.

Zij treedt ook de oproep van de scholieren bij om zeker voor iedereen een afscheidsmoment te organiseren. Als dat niet op school kan gebeuren, zou ook samenwerking met het gemeentebestuur dat mogelijk moeten maken.

Koen Daniëls dankt de scholieren voor alle getuigenissen en voor de vragen die ze aan de parlementsleden voorleggen. Hij gaat daar graag op in.

In elk van de elf getuigenissen van de scholieren kwam de vraag naar duidelijkheid naar boven. Maar de verhalen van alle scholieren zijn zo verschillend en de situatie is zo anders, dat het lid zich afvraagt of één globaal beleid een oplossing zou zijn. Het zou dan wel eens kunnen dat veel scholieren zeggen dat het globaal beleid niet past bij hun specifieke situatie.

Ook de communicatie kwam steeds terug. Sommige scholieren gaven aan dat er een goede band is met de leerkrachten en de school, terwijl andere zeggen dat ze eigenlijk niets weten over een eventuele terugkeer naar school. Is er hiervoor een aanspreekpunt op school? De klastitularis? Kan de leerlingenraad zaken kanaliseren?

De spreker vraagt ook of er scholen zijn die effectief tot 30 juni 2020 zullen lesgeven. Het parlement heeft beslist dat de deliberatie en de proclamatie kunnen plaatsvinden tot 7 juli 2020. Uit de reactie van de scholieren blijkt dat de meeste scholen dat niet doen.

De spreker vraagt aan de scholieren of ze het een goed idee zouden vinden indien een aantal videolessen (live of opgenomen) ook in september nog zouden doorgaan en of de scholieren soms ook videolessen herbekijken.

Er werd opgemerkt dat sommige leerkrachten zeggen dat ze alles via de pers moeten vernemen. Maar Koen Daniëls wijst erop dat Klasse en Schooldirect bestaan, de rechtstreekse informatiekanalen voor de leerkrachten. Hij vraagt of het interessant zou zijn dat bijvoorbeeld ook de leerlingenraden die informatie krijgen.

Veel scholieren wezen ook op de stress in de voorbije periode. De spreker vraagt of zij goede voorbeelden kennen van scholen die proberen om de stress te verminderen.

Over de onlinelessen werden geen grote problemen meer vermeld, zoals systemen die vastlopen. Maar zijn er goede voorbeelden van scholen om de leerlingen die geen goede internetconnectie hebben toch te betrekken?

Koen Daniëls heeft de vraag van de scholieren om betrokken te worden goed gehoord. Dat kan gebeuren via VSK, maar misschien moeten ook een aantal scholierenraden gereactiveerd worden, want uit een aantal getuigenissen bleek dat in scholen met een actieve leerlingenraad overleg en aanpassingen vlotter verlopen.

Jan Laeremans stelt vast dat de verschillen tussen de leerlingen enorm zijn. Een systeem opleggen voor alle scholen was onmogelijk, meent hij. Er moet maatwerk toegepast worden.

Het lid betreurt dat het secundair onderwijs traag heropstart. Voor het derde en vijfde jaar zit er waarschijnlijk niets meer in dan een laatste bijeenkomst. Hij had liever gezien dat het hele middelbaar onderwijs in twee was gesplitst, met 's morgens de ene helft van de klassen en 's namiddags de andere helft.

Uiteraard komen dan niet alle lessen aan bod, want er is maar halftijds les. Maar fysiek bij elkaar komen, is heel belangrijk, want dan borrelen automatisch een aantal vragen op en dan hadden de leerkrachten veel gemakkelijker hun aanpak juist kunnen afstemmen.

Veel ouders maken de opmerking dat hun kinderen vijf maanden thuis zullen zitten. Jan Laeremans begrijpt de virologische overwegingen, maar hij meent dat het kleine risico erbij genomen moet worden, zeker nu testen gemakkelijker kan.

Hij meent dat elke school nu duidelijk moet communiceren aan de leerlingen of er al dan niet nog examens of toetsen zijn, voor welke vakken, of ze meetellen of niet en welke leerstof gekend moet zijn. Daarnaast acht hij het aangewezen dat de klastitularis elke leerling contacteert met de vraag hoe het gaat, meedeelt wat het plan van de school is voor de volgende weken, vraagt of dat zal lukken voor de leerling en of extra ondersteuning nodig is.

Als het mogelijk is, zouden de leerlingen toch nog meer dan één dag naar school moeten kunnen gaan. Ondanks alle communicatiemogelijkheden voelt iedereen zich toch geïsoleerd.

Ook Jan Laeremans rekent op een opvolgingsbespreking met de scholieren in juli of september en wenst hen veel succes.

Elisabeth Meuleman ervaart, net als tijdens de hoorzitting in de Commissie Cultuur, dat jongeren zelf aan het woord laten enorm zinvol is. De vraag om dit te herhalen, wordt ook door haar gesteund.

Het lid ziet een aantal belangrijke lessen uit de voorbije periode: luisteren naar jongeren en zorgen voor eenduidige communicatie zijn cruciaal. Die boodschap moet zeker ook overgebracht worden aan de minister.

Er moet daarnaast ook aandacht zijn voor het mentale welzijn. Sociale contacten en interactie zijn belangrijk en het is niet evident om, als die wegvallen, gemotiveerd te blijven en structuur te blijven houden.

Er moet volgens de spreker ook absoluut oog zijn voor de mogelijk toenemende ongelijkheid. Er zijn leerlingen die een rustige werkplek hebben, de nodige computer-ondersteuning en ouders die begeleiden, maar andere leerlingen beschikken daar niet over. Met dat verschil moet ook rekening worden gehouden.

Elisabeth Meuleman is daar wel hoopvol over. Ook in het verleden waren er kinderen zonder computer, maar ook zij moesten huiswerk maken. Hopelijk heeft de coronacrisis de grote verschillen blootgelegd en is er meer aandacht voor.

De spreker heeft ook de oproep gehoord om nog een samenkomst te organiseren zodat de leerlingen elkaar nog eens zien en het jaar in schoonheid afgesloten kan worden.

Het lid verwijst nog naar de door het parlement opgerichte coronacommissie. De bedoeling van de commissie is om lessen te trekken uit wat goed en fout is gegaan tijdens de coronacrisis. Het gaat dus zowel om een evaluatie als het meenemen van conclusies voor het toekomstige beleid. Ze raadt de scholierenkoepel aan om de bezorgdheden zeker ook aan de coronacommissie te bezorgen.

Tibe Weyts vraagt nog om echt in te zetten op de mentale gezondheid van iedereen. Op dit moment zijn de wachtlijsten voor therapie en psychologie zeer lang. Bovendien is de prijs van een therapiesessie erg hoog, wat niet door iedereen betaald kan worden.

Rania Fahi beseft dat de getuigenissen allemaal verschillend zijn, maar zij blijft voorstander van eenduidige richtlijnen vanuit de overheid. Maar per richting kunnen dan specifieke aanpassingen op maat gebeuren.

Louis Notte legt uit dat VSK trots is op de manier waarop advies wordt gegeven. Als over een bepaald thema een adviesaanvraag ontvangen wordt, gaat VSK gericht op zoek naar die groep leerlingen om advies aan te vragen.

Het combineren van contact- en afstandsonderwijs noemt Louis Notte een te grijpen kans. De positieve punten van beide moeten samengebracht worden.

VSK leest ook Schooldirect, maar het lijkt de spreker een goed idee om ook een versie van Schooldirect in scholierentaal te maken die rechtstreeks naar de leerlingen wordt verstuurd. Louis Notte veronderstelt dat op dit moment niet veel leerlingen Schooldirect te lezen krijgen.

Hij zal ook navragen of er een overzicht is van goede voorbeelden om stress bij leerlingen te verminderen.

Kato Vanhooren bedankt de commissieleden voor het luisterend oor. Maar de scholieren hopen uit de grond van hun hart dat wat zij te zeggen hebben ook wordt meegenomen in de beleidsbesprekingen.

Het is volgens haar best mogelijk om grote algemene richtlijnen te maken, maar dan per onderwijsvorm. Voor het aso is een richtlijn veel gemakkelijker dan voor het tso of bso. Ook voor het deeltijds onderwijs en bijvoorbeeld de stage zou er meer duidelijkheid moeten zijn.

Sophia De Backer benadrukt nogmaals het belang van duidelijkheid over de grote lijnen en dat de scholieren daarbij betrokken worden. VSK heeft veel liever duidelijke richtlijnen dan het ontbreken van richtlijnen, waarbij de scholen alles zelf kunnen bepalen.

Wannes Bijmens vraagt nog wat er zal gebeuren met scholieren die geen toegang hebben tot een computer en dus nu geen les kunnen volgen.

Louis Notte is blij met het engagement van de commissieleden om het overleg met de scholieren voort te zetten en stelt voor om dat na de examens te organiseren.

Karolien Grosemans stelt voor om een tweede sessie van het overleg te plannen. Dan kan ook ingegaan worden op de openstaande vragen en kan teruggekeken worden op de examens en het afscheidsmoment op het einde van het jaar.

Karolien GROSEMANS,
voorzitter

Jo BROUNS
Koen DANIELS
Elisabeth MEULEMAN
Jan LAEREMANS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

ADHD	attention deficit hyperactivity disorder
aso	algemeen secundair onderwijs
BBC	British Broadcasting Corporation
bso	beroepssecundair onderwijs
buso	buitengewoon secundair onderwijs
DCD	developmental coordination disorder
tso	technisch secundair onderwijs
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
VSK	Vlaamse Scholierenkoepel